

Сич Т.В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри публічного управління

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Старобільськ, Україна

СИСТЕМИ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Сучасний суспільний розвиток відбувається за напрямом найбільш ефективного використання інформаційних ресурсів, що особливо актуально саме для наукової інформації. Одним із інноваційних факторів процесу соціально-економічного розвитку держави є формування її національної інформаційної системи, яка складається зі сукупності законодавчих і функціональних компонентів (інституцій), необхідних для створення комунікаційних умов розвитку вітчизняної науки, інтеграції її у світовий науковий простір тощо. Науковий інформаційний обмін, який відбувається за допомогою різних засобів наукової комунікації, забезпечує розвиток науки. Сформованість системи наукової комунікації у певній науковій галузі є невід'ємною умовою її розвитку.

На сьогодні існує багато різних трактувань поняття «комунікація». У філософському енциклопедичному словнику «комунікація» (від лат. *communicatio* – «повідомлення», «передача») трактується як спілкування, обмін думками, відомостями, ідеями тощо [5]. Комунікація в науці розглядається як взаємини, спілкування вчених та інших учасників наукової діяльності, як одна з умов створення нового знання. О. Огурцов відмічає, що наука як складна система, має комунікативну складову, яка включає як форми самоорганізації та міжособистісного спілкування, так і форми інституціональної організації та опосередкованого спілкування, які регулюється владою. Вчений підкреслює,

що тоталітарні режими влади пригнічують самоорганізаційні комунікаційні процеси, підміняють їх бюрократично-командними методами організації комунікації у науці [3]. Так у Радянському Союзі «комунікаційна наука», бурхливий розвиток якої відбувався за кордоном, виявилася в числі репресованих ідеологічними органами наукових дисциплін. Вчення про комунікацію протиставлялося марксистському розумінню колективу. Проте, у зв'язку із технічним прогресом, розвитком комунікаційних зав'язків, проблема комунікації привертає увагу світового наукового товариства. У кінці 50-х – початку 60-х рр. ХХ століття у американській науці вивчення наукових комунікацій здійснювалося науковцями різних галузей: соціологами, психологами, фахівцями з інформатики та ін. Увага до цієї проблеми була пов'язана з пошуком можливості інтенсифікувати дослідницьку діяльність, впоратися з так званим «інформаційним вибухом», задовольнити виразну потребу в організаційній розбудові науки в післявоєнних умовах. Ці чисельні розвідки перетворилися на масштабну комплексну дослідну програму, і хоча ця програма не отримала такої популярності, як «Манхеттенський проект», в процесі її реалізації були отримані серйозні результати досліджень, які багато в чому визначили основні напрямки дослідження науки і практики її організації в другій половині ХХ століття.

По-перше, вивчення комунікацій в науці мало велике методологічне значення, так як звело в єдину картину дані, отримані в ході досліджень різних наукових галузей, та стимулювало формування в 60-х – 70-х рр. таких напрямків дослідження як вивчення наукових революцій в постпозитивістських концепціях, нові підходи до соціально-психологічних особливостей наукової творчості, наукознавство, інформатика та ін. По-друге, була виявлені основні комунікаційні структури, які дозволяють в короткий термін підключити до експертизи важливого дослідного результату практично всіх учасників світової наукової спільноти даної дисципліни. По-третє, була отримана систематична картина обробки та експертизи наукового знання науковим співтовариством на етапі між отриманням результату і його публікацією. Прикладним результатом

реалізації цього підходу стало створення в Філадельфійському інституті наукової інформаційної системи показників наукових посилань (Science Citation Index, Social Science Citation Index і т.п.). По-четверте, з'ясувалася залежність інтенсивності комунікацій від стану роботи над проблемою. На цій основі отримала теоретичне обґрунтування і емпіричне підтвердження гіпотеза про самоорганізовані комунікативні об'єднання дослідників, що працюють над новою перспективною проблематикою; були виділені чотири фази, через які проходить наукова спеціальність в своєму становленні: нормальна фаза, комунікаційна мережа, згуртована група, спеціальність. По-п'яте, уявлення про становлення і розвиток нових напрямків і спеціальностей у фундаментальній науці послужили основою для моделювання базових моделей динаміки дослідницького фронту в цілому на основі оцінки перспективності нових ідей і підходів. Інформація, отримана в результаті дослідження наукових комунікацій, виступила науковим обґрунтуванням «організаційної революції», яка відбулася в науці США, а потім і найбільш розвинених країн Західної Європи в 60-х рр. XX століття. Держава перейшла від адміністративних методів управління науковими організаціями до фінансової та інфраструктурної підтримки фундаментальної науки: фінансування досліджень через систему федеральних агентств (Національний науковий фонд в США та ін.); зміцненню інфраструктури науки; широкому залученню корпоративних структур наукового співтовариства для визначення напрямків розвитку науки (професійні наукові товариства, Американська асоціація сприяння науці, Асоціація ректорів університетів та ін.) [1]. У даний час аналогічні організаційні зусилля докладаються для формування наукової спільноти об'єднаної Європи. Окремі кроки здійснюються і в Україні.

Починаючи з 70-х років XX століття вивчення комунікативних процесів відбувається і радянськими вченими. Дослідження наукової комунікації здійснюється науковцями різних наукових галузей, які підкреслюють окремі аспекти щодо розуміння сутності проблеми. Наукова комунікація з позиції соціології розуміється як пізнавальні та соціальні відносини, які відбуваються

всередині наукового співтовариства для створення та використання наукового знання, обміну науковою інформацією, надання колективної оцінки наукової праці [4]. З позиції філософії наукова комунікація – соціальний процес, який відображає суспільну структуру й виконує в ній об'єднувальну функцію. Наукова комунікація являє собою функціональну підсистему в рамках системи руху наукової інформації для отримання нового знання науковим співавторство, передачі одержаної інформації іншим спеціалістам, популяризації, практичного використання знань [2, с. 269]. У межах інформаційного підходу наукова комунікація розуміється як процес обміну науковою інформацією за допомогою різних технічних засобів (Михайлов, О. Чорний, Р. Гіляревський) [2]. Отже, у наведених вище підходах поняття «наукової комунікації» розуміється як процес обміну науковою інформацією, як пізнавальні та соціальні відносини, як функціональна підсистема в рамках системи руху наукової інформації. Г. Шемаєва підкреслює стратегічне значення наукової комунікації для розвитку науки, розглядає її як системне утворення та у своєму визначенні поняття по суті окреслює функціональне призначення наукової комунікації. Вона визначає, що «наукова комунікація – це основний інструмент стратегії та практичної реалізації наукових розроблень; це складна багаторівнева система: комунікація як передача наукової інформації шляхом публікацій; комунікація як вплив наукових шкіл і об'єднань на розвиток суспільства; комунікація як професійна взаємодія науковців; комунікація як засіб обміну інформацією; використання законодавчої бази як основа розвитку наукових комунікацій. Комунікативні процеси сприяють підвищенню рівня наукових досліджень, ефективності впровадження результатів науково-дослідних робіт у практику» [6, с. 16].

Отже, узагальнюючи різні підходи до розуміння сутності поняття «наукова комунікація», можна зробити висновок, що про розвиток певної наукової галузі свідчить сформована система науково-педагогічної комунікації, яка створює умови для впровадженні вітчизняних наукових розробок з різних наукових галузей, зокрема й управління освітою, у світовий інформаційний

простір як нового інформаційного наукового продукту, який відбиває національні інтереси та є важливим показником життєздатності нації й держави в інформаційному суспільстві; забезпечує обмін науковою інформацією; створює умови для підвищення наукової та професійної активності науково-педагогічних працівників. Наведені дані підкреслюють необхідність вивчення комунікаційних процесів у науці, які свідчать про розвиток наукової галузі, сприяють формуванню нових наукових теорій. Це ще раз підтверджує доцільність розгляду системи наукової комунікації у сфері управління освітою як показника розвитку теорії управління освітою та розвитку теоретичного знання з методології дослідження проблем управління освітою. Розвиток системи науково-педагогічної комунікації у галузі управління освітою передбачає наявність спеціалізованих журналів, газет, тематичних видань вищих навчальних закладів з проблем управління освітою; представленість тематики управління освітою у педагогічних журналах, газетах, педагогічних виданнях закладів вищої освіти; наявність тематичних наукових та науково-практичних конференцій з проблем управління освітою та представленість цієї тематики на педагогічних наукових та науково-практичних конференціях; представленість тематики управління освітою у засобах масової інформації, Інтернет ресурсах тощо).

Література:

1. Мирский Э. М. Социология науки. Определение ключевых понятий [Електронний ресурс] / Э. М. Мирский. – Режим доступу: <http://courier-edu.ru/pril/posobie/opred.htm#05>
2. Михайлов А. И. Научные коммуникации и информатика / А. И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гиляревский. – М.: Наука, 1976. – 436 с.
3. Огурцов А. П. Научный дискурс: власть и коммуникация (дополнительность двух традиций) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ihst.ru/projects/sohist/papers/ogur93sp.htm>. – Назва з екрану.
4. Соколов А.В. Общая теория социальной коммуникации: Учеб. пособие. – Спб.: Изд-во Михайлова В.А., 2002. – 461 с.

5. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред. : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

6. Шемаєва Г. Роль професійних об'єднань в інформаційному забезпеченні розвитку науки / Ганна Шемаєва // Вісн. кн. палати. – 2005. – № 7. – С. 16–19.